

ضرورت ایجاد مراکز تجاری عمده فروشی بجای بازارهای سنتی
داود چراغی، عضو هیات علمی موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی
جهان اقتصاد - جوان

در گذشته نظام تجاری شهرهای ایران بر پایه بازارهای اصلی برای تولید و عرضه کالاها و خدمات، جهت مصارف عمده فروشی و خرده فروشی برای نیازهای کلی مردم و همچنین بازارچه های کوچک در دل محلات برای رفع نیازهای روزانه مردم شکل گرفته بود. این بازارها معمولاً در هر شهری، در حوالی یکی از پر رفت و آمدترین دروازه های شهر ایجاد و گسترش آن به طرف داخل شهر از سوی دروازه در امتداد راه اصلی تا مرکز شهر ادامه می یافت. ضمن آنکه تشکیل اجزای بازار و توسعه آن به تخصص اصلی شهر و میزان رشد اقتصادی و جمعیت آن شهر وابسته بود. تقسیم بندی فضای داخل بازار نیز به نحوی بود که اصناف تولیدکننده و عرضه کننده یک کالا و یا یک خدمت در کنار هم قرار می گرفتند و هر یک رسته ای را به خود اختصاص می دادند. در کنار بازارها و یا در داخل آن سایر فضاهای شهری همچون مسجد، مقر حکومتی، فضای ورزشی (زورخانه)، حمام و کاروانسراها، بصورت هماهنگ و منسجم طراحی و ایجاد شده بودند. بطوریکه می توان اذعان داشت که ساختار و عملکرد نظام تجاری شهرها تا اوایل قرن حاضر بصورت منطقی و مطلوب برنامه ریزی، طراحی و اجرا می شد. در حال حاضر باگذشت مدت زیادی از ایجاد بسیاری از بازارهای قدیمی شهرهای کشور، نه تنها هنوز این بازارها، مرکز اصلی تجارت شهرها می باشند، بلکه فضای مناسبی برای بازدید گردشگران خارجی و داخلی می باشند. چراکه این بازارها با توجه به اصول علمی شهرسازی در آن زمان و توجه به حقوق عموم مردم بعنوان مصرف کنندگان و ایجاد فضای رقابتی در تولید و عرضه کالاها و خدمات همچنین توجه به ضرورت همجواری مراکز تجاری و اداری در کنار مسجد، حسینیه و تکیه ها، از یک سو برای کنترل، نظارت و بازرسی بنگاههای تولید و عرضه کالاها و خدمات و از سوی دیگر برای آموزش اصول، قوانین و آداب تجارت به فعالان صنفی در مسجد، طراحی و ایجاد شده اند. اما امروزه با توجه به رشد گسترده جمعیت، به همراه رشد علوم مختلف به خصوص فناوری اطلاعات، همچنین افزایش بسیار زیاد تقاضای کالاها و خدمات مصرف کنندگان، دیگر این بازارها توان انجام کارکردهای مختلف را همچون گذشته ندارند. ضمن آنکه حجم گسترده مراجعه مصرف کنندگان به

بازارهای قدیمی بسیار بیشتر از توان این بازارها است و به مرور این میراث ارزشمند با صدمات غیرقابل جبرانی روبرو شده است. همچنین از لحاظ ایمنی به خصوص نگهداری و عرضه برخی کالاها از جمله مواد شیمیایی، کاغذ، مقوا، پارچه و... در حجره های قدیمی بازار، خطرات زیادی برای عموم مردم (شامل کارکنان واحدهای صنفی مستقر در بازار، مراجعه کنندگان و همچنین ساکنین مناطق مسکونی همجوار با بازار) دارد. تداوم این وضعیت موجب افزایش ضرر و زیان و هزینه های زیادی برای شهرهای مختلف کشور دارد که روزبروز بیشتر نیز می شود. در نتیجه لازم است از یک طرف نظام تجاری شهرها به خصوص مراکز عمده فروشی در سطح کشوری و شهری، همچنین مراکز خرده فروشی برای رفع نیازهای روزانه، هفتگی و کلی عموم مردم شهرها با توجه به تجربه طراحی بازارها در قرون گذشته البته با توجه به جمعیت فعلی و همچنین پیشرفت علوم مختلف، تجربه سایر کشورها و استفاده از نظر کارشناسان و خبرگان، ساماندهی شود. از طرف دیگر با مطالعه و برنامه ریزی، تغییر کاربری مناسب برای استفاده از فضای بازارها بعنوان یک مجموعه میراث فرهنگی ارزشمند جهت استفاده بهینه از این امکانات، صورت پذیرد.

در ارتباط با اصلاح نظام تجاری پیشنهادهایی ارائه شده اما در زمینه تغییر کاربری بازارهای قدیمی پیشنهاد می شود بازارهای قدیمی به مراکز فرهنگی، تفریحی، هنری و ورزشی تغییر کاربری داده شوند. بطوریکه سراهای مختلف بازارها برای تولید و عرضه محصولات هنری گوناگون همچون نقاشی، مجسمه سازی، عکاسی، فرش بافی، سفال گری و... از یک طرف و همچنین فضاهایی برای تهیه و عرضه سوغات و غذاها مناطق مختلف کشور از طرف دیگر، اختصاص یابند. همچنین بخش های از بازارها که در گذشته و یا حال به فعالیت هایی همچون حمام سنتی، زورخانه، قهوه خانه و... موارد این چنین می پرداختند، مجددا برای این منظور و حتی فعالیت های هنری بیشتری همچون اختصاص فضاهایی برای ارائه نمایش های سیاه بازی، برگزاری مراسم عزاداری (تکیه)، تعزیه، جشن ها و آئین های ملی و مذهبی و... بعد از بازسازی اختصاص داده شوند. البته ضرورت دارد که در کنار تغییر و بازسازی این بازارها براساس تمام ویژگیهای بازارهای سنتی، به تمام پیش نیازهای بازارهای نوین همچون تخصیص فضا برای توقف خودرو، سرویس های بهداشتی و تمام امکانات لازم برای رعایت حقوق مصرف کنندگان البته با معماری هماهنگ با بازار سنتی، توجه شود. تا این بازارها تبدیل به محلهایی برای صرف اوقات فراغت خانواده ها و مهمتر از آن حمایت از هنرمندان و ایجاد اشتغال

سازنده در شهرها شوند تا با جذب گردشگران داخلی و خارجی و افزایش صادرات صنایع دستی و سوغات کشور، معیشت مالکان واحدهای صنفی تغییر کاربری یافته، کاهش نیابد. ضمن آنکه می توان بخش هایی از بازار را برای آموزش مرتبط با صنایع دستی، سوغات، هنرهای مختلف و... تخصیص داد. در این بین ایجاد فضاهایی برای برگزاری نمایشگاههای هنری و همچنین حراج آثار هنری نیز می تواند موجب استفاده بهتری از این میراث ارزشمند تاریخی شود. در هر حال همان گونه که گذشتگان ما با طراحی و ایجاد این بازارها، سازه های هنری بسیار ارزشمند را شکل دادند که موجب افتخار همه ایرانیان است، لازم است با تغییر کاربری و بازسازی مناسب از این بازارها، ضمن حفاظت از این میراث گران بها، موجب خلق درآمد مولد و حمایت از هنرمندان و حفظ آئین ها، رسوم و سنتهای ملی و مذهبی در شهرها مختلف کشور باشیم.